

ОДОМАШНЕННЯ ТА ОЧУЖЕННЯ
ЯК СПОСОБИ ПЕРЕДАВАННЯ ГУМОРУ
(на матеріалі мультиплікаційного серіалу
«Рік та Морті»)

У цьому дослідженні розглядаються стратегії одомашнення та очуження, їхні вияви та принципи добору одиниць для перекладу гумору мультиплікаційного серіалу «Рік та Морті». Описано приклади контекстуального перекладу, родо-видової заміни, функціонального аналогу, а також розкрито причину, чому перекладачі використали стратегію очуження під час перекладу.

Ключові слова: одомашнення, очуження, адаптація, гумор, переклад.

This paper focuses on examining cases of domestication and foreignization strategies used in translating the comedic elements of the animated show “Rick and Morty”, as well as the principles used to select items for translation. Cases of contextual translation, modulation, and equivalence are described, and the translators’ motivation for employing the foreignization technique is determined.

Key words: domestication, foreignization, adaptation, humor, translation.

У гуморі людина виражає свої почуття, він є своєрідним захисним механізмом, і завдяки йому особа може скласти уявлення про того чи того індивіда. Особливо проблематичним є розуміння гумору іноземцями, оскільки мова й свідомість взаємопов’язані: мова творить свідомість, а свідомість — мову.

Саме тому для перекладу гумору важливим є точний добір мовних одиниць: щоб не втратився сенс оригіналу й водночас переклад був зрозумілим реципієнту [3, с. 100]. Інколи буває таке, що в гумор вплітаються деякі реалії або ж лексичні одиниці з певним культурно-асоціативним значеннями, імена, ідіоми тощо. Саме вони формують у слухача або читача уявлення про контекст жарту, творять у реципієнтів образ певного явища [5, с. 573]. Культурно марковані одиниці спричиняють особливі труднощі, оскільки контекст оригіналу може бути далеким для споживачів перекладу.

Про переклад подібних одиниць пише Т. П. Андрієнко й виділяє такі загальні стратегії, як очуження та одомашнення. Очуження – стратегія перекладу, коли є орієнтація на культуру оригіналу, і це вимагає від реципієнта знань про контекст того чи того жарту, що може спричинити деякі труднощі. Одомашнення, навпаки, ґрунтується на концептах, які знайомі споживачам, що перебувають в українському культурному просторі [1, с. 10]. Варто також згадати Д. Д. Ромашкіна, який пояснює передавання алюзій заміною американського контексту на український: відбувається наближення реципієнта до свого соціуму, що підсилює комедійний ефект, оскільки людина перебуває у знайомому культурно-ситуативному середовищі. Тому можна сказати, що цей дослідник віддає перевагу одомашненню над очуженням, бо в такий спосіб стирається межа між культурами й це робить розуміння легшим [7, с. 151–152]. Перекладачі також не оминають чорний гумор. Переклад цього типу гумору вони роблять еквівалентним оригіналу [7, с. 153]. Оскільки «Рік та Морті» – комедійний мультсеріал, де значне місце відводиться саме чорному гумору, то важливо зберігати саме його.

Розгляньмо детальніше приклади одомашнення, що траплялися в зібраному нами матеріалі. Насамперед ми спостерігали контекстуальний переклад у випадках, коли потрібно було від-

творити жарт, що має в собі культурне підґрунтя. Ось, наприклад, в уривку: «Твій СМТ [супер-мій-тип] працює в “Пузатій хаті” і слухає усяку поплаву» [6], — простежуються два випадки одомашнення. Найперше це «Пузата хата»: очевидно, що в американській фастфуд-культурі немає цієї мережі, тож тут застосували прийом одомашнення, оскільки в оригіналі було «Jersey Mike's» [10]. Цей жарт побудований на приниженні іншої людини, а точніше, її місця роботи, бо в Америці вищезгадана мережа швидкого харчування, на думку перекладачів, суголосна з концептом «Пузатої хати» в Україні. У звороті «слухає усяку поплаву» простежується родо-видова заміна [4], свого роду одомашнення, оскільки неможливо було дібрати контекстуальний відповідник оригінальному «sees 25 Phish shows a year» [10]. Для українського споживача контекст жарту не був би зрозумілим, на противагу американському, бо цей гурт в Америці відомий своїм психоделічним звучанням [11]. Щоб суть жарту була зрозумілою, перекладачі дібрали український сленгізм, що позначає стан людини, яка емоційно збуджена від взаємодії з певним медіапродуктом.

Прийом контекстуальної заміни використовувався у випадку, коли потрібно було заступити одну видатну постать іншою, як це було в: «— Велика людина, геній, н'янделига. — Залиш ці слівця для своєї домашки з мови, Жадан всратий» [6]. В оригіналі названий Чарльз Буковські, який був бітником та бунтував проти усталеного порядку. Перекладачі обрали постать С. Жадана, тому що саме він в українському культурному просторі вважається бунтарем.

При перекладі чорного гумору залучався прийом адаптації: «— Я не заслужив це [покарання]. Я лише розважався. — Так само, як і Чикатило» [6]. В оригіналі було ім'я Джеффри Дамера, серійного вбивці з Америки, який гвалтував трупи своїх жертв. Тут, як ми бачимо, наявний контекстуальний переклад, оскільки

ки А. Р. Чикатило теж отримував сексуальне задоволення від насильства над жертвами.

Також ми спостерігали застосування прийому функціонального аналога у випадку одомашнення [4]. Ідеться про підбір такої одиниці, яка б викликала подібну реакцію в глядача, яка передбачалася в споживача оригіналу. Цей випадок ілюструє уривок: *«Думав, це буде цікавіше за голос знаменитості, але хай так. У вас колесо пробило... Астанавітесь...»* [6]. *«Астанавітесь»*, — сказав В. Янукович у відеозверненні про перебіг подій на сході України 2014 року, через що з'явилася низка інтернет-мемів із цією фразою [2, с. 32]. Так само зрозуміло, що це є замінником оригінального жарту, який полягав у мовній грі на фонетичному рівні, оскільки в оригіналі в цій частині чуто голос Крістофера Вокена — культового актора Америки [8].

Розгляньмо також випадки очуження. Перекладачі йшли цим шляхом, коли або не мали змоги дібрати відповідник з українського культурного простору, або заміна елемента призводила б до втрати авторського задуму. Ілюстрацією першого випадку є записка серіалу *«Селюки з Беверлі-Гіллс»*, який не можна замінити, оскільки в жарті фігурує саме заставка цього серіалу. Ідеться про те, що в головного героя може бути діарея, образ якої подібний до струменя нафти, що б'є із землі, як це відбувається на заставці вищезгаданого серіалу. В американському сленгу навіть можна знайти вислів 'bubblin' crude (oil)' — 'diarrhea' [9]. Інший жарт був побудований на порушенні глядацького очікування: *«— Сірі, постав таймер на 9 годин 50 хвилин. — Сірі: Програти Бітлз»* [6]. Ця фраза є саме такою, оскільки тут закладений культурний підтекст, бо Джон Леннон народився о 9:50 ранку, і саме він є одним із засновників The Beatles. Про це знали лише герой та Сірі, що одразу може бути незрозумілим навіть глядачеві оригіналу. Адаптація цього жарту викривила б його суть, бо він є головним елементом.

Отже, під час роботи над серіалом перекладачі здебільшого використовували саме одомашнення, а точніше – принцип концептуальної заміни. Власне це давало змогу українським глядачам зрозуміти, що в оригіналі закладалося автором. Одомашнення також використовувалося й при перекладі чорного гумору, що допомагало розуміти контекст жарту. Очуження ж, навпаки, застосовувалося набагато менше. Це відбувалося тоді, коли неможливо було дібрати адекватний контекстний відповідник або ж подібна заміна перекручувала чи знищувала задум авторів.

Список використаних джерел

1. Андрієнко Т. П. Когнітивні чинники, що визначають вибір стратегії перекладу. *Філологічні трактати*. 2012. Т. 4. № 3. С. 5–13. URL: [http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/30075/1/Andrienko.pdf_\(дата звернення: 22.05.2023\)](http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/30075/1/Andrienko.pdf_(дата звернення: 22.05.2023)).
2. Денисюк Ж. З. Інтернет-меми як засіб постфольклорної комунікації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва*. 2017. № 2. С. 29–35.
3. Коптілов В. В. Теорія і практика перекладу. Київ : Видавниче об'єднання «Вища школа», 1982. 168 с.
4. Любашенко М. С. Особливості перекладу промовистих імен на матеріалі романів Дж. К. Ролінг «Гаррі Поттер». URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/fil/16june2017/23.pdf>
5. Підгрушна О. Г. Переклад гумору: відтворення культурно-специфічної лексики. *Мова і культура*. 2013. Вип. 16. Т. 4. С. 572–577. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2013_16_4_100 (дата звернення 22.05.2023).
6. Рік та Морті. *UASerials – серіали українською мовою онлайн*. URL: <https://uaserials.pro/670-rik-ta-morti-sezon-1.html> (дата звернення: 21.05.2023).
7. Ромашкін Д. Д., Кайсіна Д. М. Специфіка перекладу сучасного гумору на прикладі мультиплекційних серіалів для дорослих. *In Statu Nascendi. Актуальні проблеми перекладознавства : збірник студентських статей*. Харків : НТМТ, 2021. Вип. 21. С. 148–153.
8. 'Rick and Morty' season 4 episode 5: all the callbacks, Easter eggs and pop culture references in the mid-season finale. *NME*. URL: <https://www.nme>.

com/reviews/rick-and-morty-season-4-episode-5-easter-eggs-references-2587833 (date of access: 21.05.2023).

9. r/rickandmorty – Beverley hillbillies reference. *reddit*. URL: https://www.reddit.com/r/rickandmorty/comments/e09yqe/beverley_hillbillies_reference/ (date of access: 22.05.2023).
10. Rick and Morty. TV Show Transcripts. URL: <https://tvshowtranscripts.ourboard.org/viewforum.php?f=364> (date of access: 21.05.2023).
11. Your Friend's Phish Obsession, Explained. *Thrillist*. URL: <https://www.thrillist.com/entertainment/nation/phish-tour-popularity-fan-explainer> (date of access: 11.06.2022).